

Daj nam, Bože, mir i dobro !

Pogrebna povorka u srcu Bosne, 1955. godine

Prošle sam godine, kao i uvijek, želio poslati poštom nekoliko čestitki za Božić i Novu godinu. Pišem ih onako kao nekad, "krasopisom" i šaljem na ovaj - već odavno, staromodan i prevladan - način. Među nekim kojima ovako poželim sreću, imam i tri-četiri stara prijatelja iz mladosti, koji su muslimani po vjeroispovijesti. Za njih sam tražio čestitke na kojima će pisati samo "Sretna Nova godina", jer oni ne slave Božić. Ne bi bilo primjereno da im na mojim čestitkama piše: "Sretan Božić i Nova godina", kao što ne bi bilo ni meni kad bi uz "Sretna Nova godina", pisalo i "Bajram Šerif Mubarek Olsun"¹⁾. Znam da se već odavno "uvode" i "uvoze" neka nova pravila i neki novi datumi za početak neke druge nove godine. Ali, nekako vjerujem da svi moji stari prijatelji i dalje obilježavaju dolazak nove godine na 1. siječnja (1. januara), onako kako smo ga mi u Bosni uvijek zajednički proslavljali u nezaboravnim noćima po hotelima, restoranima, motelima, kafićima, sve do ranih jutarnjih sati.

Tražio sam u Hrvatskoj pošti, jednom dućanu, dvije knjižare i četiri kioska, ali nema čestitki kakve ja trebam. Do sada sam ih nekako pronalazio ali prošle godine ih nigdje. Onda sam našao neke na kojima je bilo moguće pažljivo odrezati "Sretan Božić" i ostaviti samo "Sretna Nova godina".

"Odrezani Božić" vratio me u neke davne događaje i sjećanja, u neka prošla vremena i prostore, u moj rodni grad, što je bio i muslimanski i srpski i hrvatski. Istina, kvart u kome sam se rodio i odrastao, bio je radnički, industrijski, naseljen ponajviše stanovnicima stranog porijekla, čiji su djedovi i očevi tu doseljavali iz inozemstva još od početka 19. stoljeća, za vrijeme Monarhije. Oni su po vjeroispovijesti u najvećem broju bili katolici i katoličke su blagdane štovali i slavili. Vremena su se mijenjala, dva su svjetska rata prohujala ovim prostorima, ali industrija, radnici, naš kvart, katolici i njihova crkva "Presveto Srce Isusovo" su ostajali i opstajali.

Nakon završetka Drugog svjetskog rata i sprovedene *narodne revolucije*, odnos se prema religiji i vjernicima znatno promijenio. Tadašnji državni režim FNRJ i *diktatura proleterijata*, nisu baš pokazivali veliku toleranciju prema religiji. Posebno su se u tome isticali i dokazivali oni mali sitni državni činovnici, koji su - posebno po malim mjestima, gradićima, bosanskim kasabama i selima - sve zadatke iz *Centrale* revnosno i dosljedno sprovodili u djelo. Ali, moji su roditelji, uvijek slavili sve svoje vjerske blagdane, pa tako i Božić. Oni su ih voljeli i u sreću svom nosili. Bili su uvijek dosljedni, pa su ih štovali i slavili, bez obzira što je to bilo vrlo "nepopularno", smatrano

¹⁾ Bajram Šerif Mubarek Olsun, tradicionalna je rečenica kojom se čestita najveći muslimanski praznik bajram. Riječi su perzijsko-arapskog porijekla, a u prijevodu sa turskog jezika znače: "Neka ti je blagoslovljen čestit praznik".

čak i neposluhom. Našao bi se istina poneki *rukovodilac* u poduzeću, koji bi im čestitao blagdan, kad bi se *pročulo* da ga slave.

Kada je od posljedica nesreće na radnom mjestu, 1955. godine, iznenada preminuo moj otac, ožalošćena majka, našla se u teškoj situaciji s troje malodobne djece. Odmah su joj došli *odgovorni drugovi* iz poduzeća gdje je otac radio da organiziraju pogreb, kako to i dolikuje cijenjenom i dugogodišnjem, među radnicima omiljenom radnom kolegi, strojobravaru, trostrukom Udarniku socijalističkog rada i nositelju Medalje rada, koji istina nije nikad bio član Partije. Htjeli su oni njega učlaniti, ali bi se on *izvlačio* da Partija i Crkva ne idu zajedno, a on, eto, ide u crkvu.

Majka je saslušala uvažene i *odgovorne drugove iz kolektiva* kako oni zamišljaju očev pogreb, ali je bila uporna u nastojanju da otac bude ispraćen kao katolik uz vjerska obilježja, onako kako to zaslužuje svaka krštena duša. Onda su *odgovorni drugovi* njoj rekli ukoliko u pogrebnoj povorci bude išao svećenik, oni neće dozvoliti da sudjeluje limena glazba Dobrovoljnog vatrogasnog društva, u kome je otac bio član 20 godina, da poduzeće neće dati čak ni pogrebni vijenac, niti će tko održati oproštajni govor nad rakom. Majka, međjutim, nije odustajala od toga da se na čelu povorke ima nositi križ i da oca mora ispratiti svećenik.

-A sve drugo može biti kako god vi hoćete.

Tada su nam u pomoć priskočili mnoge njegove radne kolege, naši susjedi, rođaci i prijatelji. Dogovorili su ispraćaj sa svećenikom, naručili vijence i sve što je trebalo. Sa svoje strane, *rukovodioci* iz očevog poduzeća činili su sve da zbog križa i svećenika, značaj i dostojanstvo sprovoda umanje. Nekim radnicima nisu dozvoljavali da ranije izađu s posla, kako bi na vrijeme stigli na pogreb. Usprkos tome, sprovod je bio velik i dostojanstven. Pogrebna povorka je krenula od našeg stana na Usori. Išlo se pješke. Lijes je bio položen na pogrebnu zaprežnu kočiju, a do groblja u Barama bilo je oko sedam kilometara. Povorka je morala proći kroz strogi centar grada, pa tako i pokraj Gradske tržnice. Na tom je mjestu pogrebnu povorku budnim okom motrio mladi *skojevac*²⁾, drug Samil A. Bio je zadužen provjeriti tko se sve našao u pogrebnoj povorci i to uredno zapisati, a posebnu pažnju obratiti na to sudjeluje li u pogrebnoj povorci tko od članova Komunističke partije.

Pogreb bio zapamćen po istrajnosti moje majke da bude obavljen na vjerski način i po velikom broju ljudi koji su sudjelovali u posljednjem oproštaju sa mojim ocem. Meni je ostao u sjećanju i po tome što je toliko sporni križ nosio moj školski kolega, desetogodišnji Karlo, koračajući sedam kilometara, bosonog, na čelu tužne pogrebne povorke.

Može se sada govoriti kako su nekad vjerske slobode bile ograničene i tko ih je sputavao. Možda su to činili baš oni koji sada kleče u prvim redovima crkvi, klanjaju u prvim *safovima*³⁾ džamija, ili oni koji sada traže svoje zaboravljene krsne slave po starim kalendarima.

²⁾ Član Saveza komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ)

³⁾ Počasni prvi redovi u džamijama što se ostavljaju za goste koji očekuju da im se ukaže posebno poštovanje

Danas je novo vrijeme i ja ne bih pisao o ovom događaju što se zbilo prije više od 60 godina, da podkraj prošle godine jedna vijest iz mog rodnog, davno napuštenog grada, nije izazvala moje ogorčenje. Tamošnje novine donijele su vijest da je u 95. godini preminuo Dedo Trampić, ugledni, poznati i priznati moj sugrađanin, posljednji nosilac partizanske Spomenice 1941. godine. Nekada je bio i vijećnik ZAVNOBIH-a⁴⁾, predsjednik Skupštine opštine našeg grada, poslanik u Saveznoj Skupštini BiH... Doživio je fine godine, duboku starost. Počivao u miru! Poznavao sam ga osobno, posebno iz vremena kad je u BiH došlo višestranačje, koje je on realno prihvaćao. Ali, kao iskusni političar i revolucionar rekao mi je u povjerenju kako misli da će nacionalne stranke nakon što zgrabe vlast formirati i svoje vojske.

Ali oko pogreba Dede Trampića izbio je skandal. Njegova posljednja želja bila je da bude pokopan pokraj svoje supruge, koja je preminula prije dvadesetak godina, a uz koju je sebi rezervirao i platio grobno mjesto na groblju "Humka". Čak je dao izraditi i zajednički spomenik za njih dvoje.

U mom Rodnom postoje tri groblja. Gradsko groblje "Bare" podijeljeno, na katoličko, pravoslavno i židovsko. Kad je ono popunjeno, izgrađeno je drugo, novo Gradsko groblje "Šušnjari". Treće gradsko groblje bila je "Humka", gdje su, istini za volju, pokopavani ponajviše Muslimani.

Jedno je vrijeme gradska uprava brinula o svim grobljima. Kad joj je to postalo preveliko opterećenje, došla je na ideju da brigu o Groblju "Humka" prepusti Islamskoj zajednici BiH. Od tada je Islamska zajednica BiH uvela nove propise, pa se na Mezarju⁵⁾"Humka" mogla obavljati samo dženaza po vjerskim propisima⁶⁾, a jedan od prvih tako sahranjenih bio je baš onaj nekadašnji skojevac, Samil A.

Kad je trebao biti pokopan naš cijenjeni sugrađanin Dedo pored svoje supruge na Mezarju "Humka", a po njegovoj osobnoj želji i želji njegovih najbližih kao ateista, Islamska vjerska zajednica to nije dozvolila. Uzalud su bila uvjeravanja obitelji da je pokojnik, po rođenju istina Musliman, ali oduvijek ateista, da tu ima spomenik i da je redovito plaćao grobno mjesto. Ništa nije pomoglo, ni molbe, ni žalbe. Pogreb na Mezarju "Humka" nije bio dozvoljen ako to neće biti vjerska dženaza. Pokojnik je na kraju sahranjen na gradskom groblju "Šušnjari".

Pokušao sam usporediti ova dva slučaja između kojih je vremenska razlika samo ili čak šezdeset i nešto godina, zavisi kako se gleda. Odustajem od zaključka o sličnosti i različitosti sistema, vremena i imena, o suprotnosti između svjetovnih i vjerskih nazora i posljednje želje običnih ljudi! Ni ovo ne bih napisao da sutra nije četrnaesta godišnjica smrti moje drage majke, koja bi na ovakvo što samo rekla: *Daj nam, Bože, mir i dobro !*

⁴⁾ Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine je bio najviši državni organ antifašističkog pokreta u Bosni i Hercegovini tijekom Drugog svjetskog rata, te se razvio kao nositelj bosanskohercegovačke državnosti. Formiran je u novembru 1943. godine.

⁵⁾ Groblje

⁶⁾ Islamski vjerski obred po kojem se vrši sahrana